EENIGE MEDEDEELINGEN OVER DE SARAMAC- CANER-BOSCHNEGERS,

DOOR

L. JUNKER.

In het boekje van den heer van Lier, posthouder onder de Aucaners „Iets over de boschnegers in de Boven Marowijne” wordt de sympathie voor de boschnegers in Suriname gevraagd terwille van de zaak hunner beschaving.

Deze schrijver bepaalt zich echter hoofdzakelijk tot den stam der Aucaners en laat de Saramaccaners, welke den grootsten en met het oog op de huishouding der Kolonie voornaamsten stam vormen, buiten beschouwing.

In het navolgende zal ik, nadat ik eenige noodzakelijke, voor het begrip van de verhalen der boschnegers onontbeerlijke woorden vooraf heb doen gaan en de verhouding der stammen onderling eenigszins heb toegelicht, trachten de overleveringen weer te geven zooals ik deze uit den mond der Saramaccaners heb overgenomen. Deze overleveringen behelzen de geschiedenis van het ontstaan van den stam, hun strijd om de vrijheid, hunne instellingen, opvattingen, zeden en gebruiken.

Het eerst maakte ik kennis met de Saramaccaners bij de Aucaners wonende aan de Cottica. Een troepje boschnegers had zijne hangmatten, niettegenstaande het regentijd was, aan den oever van de Coermotibo bij de landing van het boschnegerdorp Angoemakondre aan boomen vastgebonden, terwijl op geen twintig schreden afstands leege, open hutten stonden. Op mijn vraag aan een bewoner van het dorp, waarom zoo ongastvrij met stamgenooten werd gehandeld kreeg ik lakoniek ten antwoord „het zijn Saramaccaners” en werd hierdoor aan mij overgelaten de onderlinge verhouding te beoordeelen. Bij verdere

navraag vernam ik, dat de Saramaccaners tot een stam boschnegers behoorden welke aan de Boven-Suriname woonden en dat deze stam uit diefachtige, luie negers bestond, welke tot alle euvels in staat waren. Hoe zou men aan dieven en vrouwenverleiders huisvesting of onderdak durven verleen?

Gedurende den drogen tijd van hetzelfde jaar waren mij werkzaamheden in de bosschen gelegen boven de groote vallen van de Suriname opgedragen geworden en maakte ik toen voor het eerst nader kennis met de Saramaccaners. Reeds dadelijk viel mij het verschil op van de nette huizen en dorpen bewoond door de leden van dezen stam met de vieze dorpen der Aucaners, die de Cottica bewonen. Op de rivier waren honderde boschnegers bezig hout over de vallen te vervoeren en toen telde ik meer dan 4000 blokken. Bij het zien dezer prestaties, bijzonder bij het levensgevaarlijke werk op de groote vallen kwam mijn vooroordeel tegen deze diefachtige luie negers alras aan het wankelen. Hunne beleefdheid en goede manieren (ik miste in het bijzonder de bedelarij, waaraan men bij de Aucaners zoo is blootgesteld) verkeerden mijn gekoesterde afkeer in volle sympathie voor deze zwartjes. Ook werd me toen het raadsel van den haat welken de Aucaners tegen de Saramaccaners koesteren opgelost. Lang nadat de Aucaners tot de vrachtvaart op de Marowijne en de rivieren in de fransche kolonie waren overgegaan hadden zich ook eenige Saramaccaners aan dit bedrijf gewaagd. Hun stoere arbeidskracht en betrouwbaarheid hadden hen snel tot lievelingen der Franschen gemaakt en een groote trek van Saramaccaners naar Cayenne volgde. De Aucaners zagen met leede oogen deze concurrentie met den dag aangroeien, konden echter niets daartegen doen dan schelden en het de Saramaccaners op „hunne” rivieren lastig maken. De ultima ratio, de oorlog zoude de eenige oplossing zijn wanneer de lastige blanken er niet waren.

M. i. zouden de Aucaners het onderspit moeten delven want de Saramaccaners zijn veel grooter in aantal en zijn bovendien goede speurders en schutters.

In 1917 was ik begonnen de sterkte van den stam op te nemen. In 1919 kwam ik tot de conclusie dat ongeveer 6000 boschnegers aan de Boven-Suriname moesten wonen. De heer Schelts, zendeling van de Moravische broedergemeente in het boschland, deed kort geleden in opdracht van den ambtenaar, belast met de samenstelling van een bevolkingsregister in de kolonie, een vrij nauwkeurige telling en kwam tot den uitslag dat bijna 7000 Saramaccaners aan de Boven-Suriname wonen. Laatstgenoemd getal wordt zeker bereikt wanneer de leden van den stam welke zich in verschillende dorpen gelegen aan de Boven-Saramacca hebben gevestigd, worden medegeteld.¹⁾ De leden van den stam welke thans aan de Saramacca wonen zijn van uit de Boven-Suriname aldaar gekomen en hebben niet altijd daar gewoond.

De Saramaccaners zijn weer afkomstig van de weggevoerden slaven van de plantages welke gelegen hebben in het stroomgebied van de Suriname. De voortvluchtigen kozen zonder uitzondering den weg naar en langs de Saramacca. Velen hunner zijn door de Kleine-Saramacca heen tot hun eerste vaste nederzetting getrokken, terwijl een ander gedeelte de rivier stroomopwaarts voer totdat deze niet meer bevaarbaar was. Van hier uit trokken zij over de waterscheiding van de Suriname en bereikten de Granrio. Later voeren zij gezamenlijk deze rivier af en alle onderstammen vereenigden zich op de gemeenschappelijke vestiging aan den bovenloop van de Ouroeningreek.

In de later volgende verhalen der boschnegers zelve zal de afkomst der onderstammen, voor zoover die nog bekend is, worden gegeven.

Doordat de meeste weggeloopte slaven afkomstig waren van plantages wier eigenaren Israëlieten waren, werden in hunne taal de vele portugeesche woorden gebracht

¹⁾ Uit de opgave van den ambtenaar belast met het samenstellen van het bevolkingsregister is thans als eindresultaat gebleken dat aan de Boven-Suriname 11.327 boschnegers wonen. Hiervan moeten worden afgetrokken eenige honderde Aucaners, welke de Sarakreek bewonen, zoodat aan de Boven-Suriname ruim 10.000 Saramaccaners zijn geteld geworden.

waaraan deze zoo rijk is. Ook een aantal gebruiken, nog heerschende onder de boschnegers is op dezen oorsprong terug te voeren. In deze richting zijn bijzonder de wegge-loopen slaven van Nassy van invloed geweest. Deze, nassy-ningre genaamd, wellicht de grootste onderstam, woonden bij de Jodensavanne in de Cassipora kreek, nabij de nederzetting der portugeesche Israëlieten.

Onder deze gebruiken treden vooral de afzondering en de wasschingen (1einiging) gedurende en na de menstruatie op den voorgrond. Ook de bezwering van ogri-aaï (ogi wojo = invloed van het booze oog) door obia draagt een zuiver Joodschen stempel, niet het gebruik der obia ¹⁾. doch het bijgeloof onder de Joden heerschende en dat al oeroud is.

De Nassy-negers zijn ook belast met het vervaardigen der dressie ²⁾. Om dit te kunnen begrijpen het volgende: Volgens de opvattingen der boschnegers sterft niemand, uitgezonderd bij zeer hoogen ouderdom, een natuurlijken dood. Ingeval ziekte den dood tot gevolg heeft is steeds de wisi ³⁾ van een ander boschneger in het spel. Is de dood echter het gevolg van een ongeluk of is moord in het spel dan wordt als oorzaak de een of andere booze godheid of geest aangenomen. Zoo had in eene door mij onderzochte moordzaak de moordenaar den als bijzonder kwaadaardig bekend staanden god van den Sisabo-val in zich opgewekt teneinde den noodigen moed voor de uitvoering van de daad te verkrijgen en om zich tegenover zijne stamgenooten over zijne daad te kunnen rechtvaardigen.

De verdere invloed van het kwaad als ook de wraak-zuchtige Jorka ⁴⁾ van den verslagene moet aan de plaats van het ongeluk of den moord worden gebonden. Dit wordt nu bewerkt door de dressie.

¹⁾ Obia = toovermiddel, in het onderhavige geval bescherming aanbrenghend.

Over ogri-aaï zie de *Encyclopaedie van Nederlandsch-West-Indië*, onder „booze oog”.

²⁾ Dressie = in het Negerengelsch geneesmiddel. Hier echter wordt iets anders bedoeld zooals uit het navolgende zal blijken.

³⁾ Zie *Encyclopaedie van Nederlandsch-West-Indië*, bl. 751. (Wisi = ver-gift, schade toebrengend toovermiddel).

⁴⁾ Jorka = geest.

Wordt een lijk in het bosch of in de rivier gevonden, of waren er personen bij het ongeluk met doodelijken afloop tegenwoordig (bijv. wanneer door het vellen van een boom iemand aan zijn einde komt) dan mag niemand het lijk aanvatten. De vinder of bovenbedoelde personen geven onmiddellijk kennis aan het dorps hoofd. Deze zendt boodschappers naar Dam, het hoofddorp der Nassy-negers, en het aldaar aanwezige hoofd geeft last dat een der ingewijden het toovermiddel, waardoor verder kwaad voor de gemeenschap wordt voorkomen, de dressie, zal bereiden ¹⁾.

Zoodra de dressie gereed is vertrekken 3 of 4 door het hoofd der Nassy-negers bevolen doodgravers naar de plaats des onheils. Zij hebben de dressie bij zich. Ter plaatse aangekomen wordt het lijk met de dressie gewaschen en daarna door de Nassy-negers begraven. Niemand, zelfs de familieleden niet, mogen het lijk naderen. De plaats waar het lijk begraven is mag nooit door iemand betreden worden.

In 1920, met het grootopperhoofd Jankoesoe een uitstapje makende, wilde ik op een val even het bosch ingaan. De Granman pakte mij, toen ik uit de boot wilde springen bij mijn arm en hield mij vast. „No, no, no nango, na kamia no boenoe ²⁾. Later hoorde ik dat aldaar een man was begraven die bij het houtvloten was omgekommen.

De godsdienst der Saramaccaners komt in groote trekken vrijwel overeen met dien der Aucaners. Grangado heeft hemel en aarde geschapen en is de beheerscher ervan. De overige goden, welke als tussenpersonen tussen de menschen en Grangado optreden, hebben de Saramaccaners, zooals zij zich uitdrukken, hier gevonden en niet uit Afrika medegebracht.

Het gebruik van den Grantata is op eenige dorpen van de Aucaners overgenomen geworden doch is geen typisch saramaccaansch gebruik.

¹⁾ Aan de Benedenrivier is het dorp Birihoedoematoe de aangewezen plaats in zulke gevallen.

²⁾ Nee, nee ga niet, de plaats is betooverd.

Er bestaat een godsoordeel waarbij de Grangado aangeroepen wordt om zijne beslissing te doen kennen. In de Saramaccaansche taal wordt de handeling „sooi” genoemd. Het grootopperhoofd bereidt een drankje dat de van een misdaad beschuldigde moet drinken. Heeft het drankje geene schadelijke uitwerking dan is de verdachte onschuldig.

In 1920 bij gelegenheid van een ingesteld onderzoek terzake van een moord was ik getuige hoe de sooi aan den papoto-neger Takoefodoor het grootopperhoofd Jankoesoe werd toegediend. Op eerstgenoemde had het gebruik van het drankje slechts eene laxeerende uitwerking, vermoedelijk in hoofdzaak tengevolge van den doorgestanen angst.

In zijn boekje „Iets over de boschnegers aan de Boven-Marowijne” zegt de heer van Lier op bl. 12 dat volgens zijne overtuiging de Djoekas (Aucaners) het meest godsdienstige volk op aarde zijn. Hij bekrachtigt dit door de woorden: „Het geheele leven van een djoeka zou kunnen beschouwd worden als eene lange godsdienstoefening van zijne wieg tot aan zijn graf”.

Ik heb met beide stammen, de Djoekas zoowel als de Saramaccaners, veel omgang gehad en heb hen een beetje leeren kennen. Hun „godsdienst oefeningen” komen vrijwel met elkaar overeen. Hunne wasschingen met water waarin kruiden en alle andere slechts denkbare voorwerpen worden gedaan, of zelfs met lijkwater, hun verwenschingen van takroesannis en het gebruik van ontelbare obias kan ik geene godsdienst oefeningen noemen. Beter zou gezegd kunnen worden het geheele leven van een Djoeka wordt beheerscht door een ongeëvenaarden angst voor kwade invloeden; de bovengenoemde verrichtingen en gebruiken zijn slechts afweringen en verschaffen den Djoeka oogenblikken van verlichting van het hem voortdurend beheerschend angstgevoel.

Om dit angstgevoel te begrijpen moet men de lijdensgeschiedenis der boschnegers of der negers in het algemeen in aanmerking nemen. In hun oorspronkelijk vaderland als wilde dieren gejaagd en gevangen genomen, op den

tocht naar de kust en later op de slavenschepen in boeien gekluisterd, aan de dierlijkste mishandelingen blootgesteld en tenslotte in het hun opgedrongen vaderland van elkaar gerukt, de heiligste banden verbroken zien worden door hardvochtige meesters en overgeleverd aan de laagste hartstochten der eigenaren van het zwarte vleesch, waren de herinneringen aan hun vroeger bestaan niet spoedig uitgewischt geworden. Eerst nadat de weggelopen slaven in de oerwouden van Suriname weder eene betrekkelijke rust genoten, konden gedachten op den godsdienst betrekking hebbende tot hun recht komen. Het voortdurend ondervonden kwaad drukte zijn stempel diep op de zich ontwikkelende aanschouwingen wier grondgedachten op verweer tegen overal opdoemend kwaad gericht waren en nog worden. Deze angst-uitingen godsdienstoefeningen te noemen gaat m.i. zooals reeds boven is gezegd, niet op.

Hoe de oorspronkelijke godsdienst der boschnegers ook moge geweest zijn en wat hiervan ook is overgebleven, de genoemde verrichtingen en gebruiken zijn niet anders dan bijgeloof, de voorstellingen echter hieruit ontwikkeld zijn zoo diep ingeworteld dat men ze bij oppervlakkige beschouwing als godsdienst kan opvatten. De gedachtengang die door deze voorstellingen wordt ontwikkeld en die tot daden leidt welke men, logisch blijvende, met „godsdienstoefeningen” moet bestempelen, wordt het best door het volgende voorval geïllustreerd:

De boschneger Adjembaai van het dorp Malobbi was zijn medeminnaar Awetimanoe in het bosch gevolgd en had laatstgenoemde aldaar doodgeschoten. Uit den linker bovenarm van den doode had Adjembaai vervolgens een stuk vleesch uitgesneden om daaruit eene beschermende obia voor zijn geweer te maken.

Ik vroeg aan een anderen Saramaccaner waarom demoordeenaar het laatste gedaan had en kreeg ten antwoord: De jorka (geest) van den verslagene kan bezit nemen van het geweer van Adjembaai en dit tegen laatstgenoemde keeren. Dit heeft Adjembaai voorkomen, immers hoe kan

de jorka die zijn arm niet gebruiken kan een geweer richten ¹⁾).

Te Paramaribo en bijzonder onder de Creoolsche bevolking der Bovenrivieren wordt nog heel wat aan deze „godsdienst oefeningen” gedaan. Ik ken zelfs gevallen waar zich intellectueelen in de Para een bakroe ²⁾ lieten uitdrijven of zich tegen wisi lieten beschermen en wel onder inachtneming van de boven beschreven wasschingen enz.

Ik dwaal hier wel eenigszins van mijn onderwerp af doch meende bovenstaande beschouwingen te moeten geven ter voorkoming van verkeerde gevolgtrekkingen omtrent den godsdienst der boschnegers.

Over de Gran-obia ³⁾ het orakel en geneeskrachtige toovermiddel der Saramaccaners moet ik het nog even hebben, voordat ik de boschnegers aan het woord laat komen. Deze is ook de den zege verzekerende macht in den strijd met de blanken.

De gran-obia is van afrikaanschen oorsprong en werd, zooals mij de boschnegers verzekerden, van Afrika medegebracht. Wat ik ervan te weten kwam zal ik kort mededeelen. Veel is het niet, want het is aan elke blanke verboden in de nabijheid der obia te komen en het betreden van het heilige dorp Dahome ⁴⁾ door een blanke heeft het on-

¹⁾ Terwille der bewijsvoering moet hier de aandacht nog gevestigd worden op het bovenaangehaalde dat de moordenaar met behulp van eene godheid aan wie hij offers bracht en die hij aanriep, zodoende godsdienst oefeningen verrichtende, den moord pleegde.

²⁾ Bakroes zijn booze geesten, die overal rondzwerven en door gebruik van obia een gehaten persoon in het lichaam kunnen getooverd worden. Men zendt den bakroe, hij is alzoo een indirecte wisi, doch met dit verschil dat de bakroe zich als Mekoenoë kan gedragen, dus overerfelijk wordt of beter gezegd in eene geheele familie zijn woonplaats opslaan kan. De van een bakroe bezeten persoon lijdt aan eene ziekte die geen dokter kan uitvinden en die alleen weer door een bepaalde obia kan genezen worden. Voor bakroe wordt ook de uitdrukking ningre-siekie (negerziekte) gebruikt.

³⁾ Gran-obia = groot-toovermiddel.

De Gran-obia moet de overwinning in den nog komenden strijd met de blanken brengen. Zij is de Ark des Verbonds der Saramaccaners.

⁴⁾ De naam Dahome deed mij denken aan de landstreek van gelijken naam in Afrika. Deze wordt bewoond door bijzonder strijdlustige negers die zelve een Amazonenkorps er op na hielden. Ik vroeg vele oude bosch-

verbiddelijk gevolg dat deze binnen vierentwintig uren sterft. Groote ontsteltenis verwekte de in 1917 door mij uitgesproken wensch Dahome te bezoeken, onder de mij over de vallen geleidende Christenboschnegers. Zij weigerden beslist mij aldaar aan den wal te zetten, en ik moest, wilde ik mijn opdracht uitvoeren, er van afzien. Bij latere gelegenheden was het mij om dezelfde reden telkens niet mogelijk Dahome te bezoeken. De grootste grief die de boschnegers tegen mij hebben is dat ik voornemens ben hunne obia te bederven. Zij vreezen dat ik er ongedeerd van zal afkomen en daarmee de onmacht van de Gran-obia bewezen zoude kunnen worden. Met de instandhouding van de obia staat of valt de Gran-Saramacca, is het uit met de vrijheid, vooral met de polygamie, want de Christenen dulden geen veelwijverij. In het laatste is de hoofdweerstand tegen kerstening gelegen en dit geldt voor alle boschnegers. De weerstand gaat vooral van de vrouwen uit en wie het niet onbekend is welken invloed bij de boschnegers van alle stammen de vrouwen op de mannen uitoefenen, begrijpt dit wel.

De obia bestaat uit drie deelen, welke in een tempel door slechts twee negers bediend worden. Het hoofdbestanddeel, de feti obia, zullen wij maar noemen den krijgsgod der Saramaccaners. Hij haat de blanken en ruikt dier nabijheid. Ook voor geweerschoten is hij zeer gevoelig. Worden meerdere schoten gelost dan wordt hij door het vermoeden dat zijne zwarte kinderen in eenen strijd met de blanken zijn gewikkeld, zeer opgewonden en kost het zijne bedienaars veel moeite hem van het onjuiste zijner meening te overtuigen en hem tot bedaren te brengen.

Het tweede gedeelte van de obia geneest alle wonden en bijzonder beenbreuken.

In 1917 zag ik aan de Bovenrivier een neger welke zich bij het bekappen van hout volgens zijn beweren den achil-

negers omtrent de herkomst van den dorpsnaam. Geen hunner kon zich echter herinneren iets over den oorsprong van den naam gehoord te hebben. Het is best mogelijk dat zij niets willen zeggen, want zoodra de naam Dahome genoemd wordt, worden de negers gesloten en willen niets meer vertellen.

lespees had doorgehakt. De wond was toen door de dressie van Dahome verbonden en ik mocht haar niet zien. De boschneger kon absoluut niet lopen. Later (in 1919) ontmoette ik hem weder. De voet was op zijn normale plaats en bij het lopen hinkte de man slechts even.

Het derde gedeelte der obia verkondigt de voornemens welke blanken koesteren die zich aan de Bovenrivier ophouden. Aan de uitspraak van de obia zijn allen, ook het grootopperhoofd, onderworpen. In het geval met Eilerts de Haan kreeg Jankoesoe van den wd. gouverneur te Paramaribo een geduchten uitbrander en dit omdat hij zich niet tegen de Gran-obia dorst te verzetten, en de reizigers niet verder wilde laten trekken.

De gedachte aan den nog komende oorlog met de blanken wordt door de obia steeds wakker gehouden. Het is daarom voor een blanke uiterst moeilijk het vertrouwen der boschnegers te winnen. Van de prilste jeugd wordt hun geleerd de blanken als leugenaars en geweldenaars te beschouwen. Tegenover den blanke moet dan ook steeds de leugen worden toegepast. Als de roode draad door het touwwerk der engelsche marine loopt door al de verhalen en herinneringen der boschnegers de gedachte over de valsheid en wreedheid van het blanke ras. Uit de uiterste voorzichtigheid, die hun eeuwenlang geleerd werd in acht te moeten nemen, zijn dan ook mischien de karaktertrekken geboren welke in ongeloofelijk wantrouwen, ongeëvenaarde geveinsdheid en sluwheid hunne uitdrukking vinden ¹⁾.

¹⁾ Een treffend staaltje hunner geveinsdheid levert het volgende voorval:

In Mei 1917 werd te Paramaribo het bericht ontvangen dat aan de Boven-Suriname bij onderlinge twisten negen boschnegers waren gedood.

Een adjunct-inspecteur met vijf politie-agenten werd naar de Bovenrivier gezonden om de zaak te onderzoeken.

Op het christendorp Ganzee zouden de boschnegers worden aangehuurd welke de expeditie boven de vallen moesten brengen. Aldaar werd de adjunct-inspecteur eerst drie dagen aan het lijntje gehouden en tenslotte, uit vrees voor Lanti (het Gouvernement) door de kapiteins de boschnegers aangewezen die de politie moesten geleiden. Aan de geleiders werd echter in het geheim opgedragen deze slechts halverwege te brengen en den hoogen waterstand, waardoor de groote vallen inderdaad onoverkomelijk worden, als reden voor den terugkeer naar Ganzee op te geven. Men bracht den inspecteur voor den Dikibonaval en deze zag dat er niet overheen te komen was.

Ofschoon het groote wantrouwen en de leugenachtigheid waarop men de Saramaccaners telkens betrapt, onsympathiek aandoen vergoedt hunne beleefdheid en hulpvaardigheid veel. In dat opzicht staan ze ver boven de meestal onbeschofte Aucaners, Tafereelen welke ik nog kort geleden aan de Tapanahonie zag en waarin zelfs het grootopperhoofd figureerde, zijn bij de Saramaccaners ondenkbaar. De eerbied tegen ouderen en de beleefdheid onder elkaar worden soms zelfs overdreven. Hetgeen mij en vele anderen op reizen, met Aucaners als geleiders, is overkomen dat bijv. de geleiders van de boot urenlang op visite aan den wal gaan of eenvoudig bij een bevriend dorp heel vroeg in den dag stoppen om aldaar te overnachten, gebeurt bij de Saramaccaners niet.

De haat der Aucaners tegen de Saramaccaners is dan ook licht verklaarbaar.

Nog klinken mij de woorden der Djoeka-vrouwen te Godoholo in de ooren die zij riepen toen ik met drie Djoe-kas van Drietabbetje op 7 Mei ll. van daar naar de Tosokreek vertrok:

„De joe miti dem Saramacca fon dem no mo’’. (Geef den Saramaccaners een goed pak slaag zoo ge hen ontmoet).

Op een van mijne eerste reizen naar de Boven-Suriname werd ik door een boschneger aangesproken en klaagde deze dat hem door de Nassy-negers groot onrecht was aangedaan. Hij had aan de Ouroeningre-kreek hout gekapt

Zijne vraag of er geen andere weg was werd ontkennend beantwoord. De boschnegers waden echter bij hoogen waterstand door de Prittipratti, een kanaal dat rondom de vallen loopt en dat ik bovendien dagen later doorgevaren ben. De adjunct-inspecteur moest toen onverrichter zake terugkeeren. Mij bleek later ook dat reeds op den eersten dag van de aanwezigheid der politie te Ganzee boodschappers naar boven waren gezonden om te melden dat er onraad was. Wel brachten de Ganzeeërs later tot verontschuldiging te berde dat het laatste door heidensche boschnegers was geschied.

Tot geruststelling der lezers kan ik nog mededeelen dat mij later bij onderzoek bleek dat slechts één boschneger gedurende eene vechtpartij, die over de ongeoorloofde verhouding van dien boschneger tot de derde vrouw van een ander was ontstaan, aan den schouder door een slag met een kapmes was gewond geworden. De Gran-obia te Dahome had bij mijn aankomst aan de Bovenrivier den ongelukkigen minnaar reeds bijna genezen.

en dit hout was door het hoofd van genoemde negers hem, Krasi, zoo heette de boschneger, afgenomen en verkocht geworden, zonder dat hem ook een roode cent was uitgekeerd. Ik vroeg Krasi of hij dan geen Saramaccaan was hetgeen hij bevestigde, doch voegde hij er aan toe: „ik ben een domini-neger”. Niet wijzer uit dit antwoord geworden, bracht mij later de mij geleidende christenneger van het dorp Ganzee op de hoogte van den toestand. Nassy-negers en Domini-negers waren twee verschillende onderstammen. De eersten hadden al de groote kreeken in bezit, zoodat de negers der overige talrijke onderstammen bijna geen goed bosch meer bezaten om het houtkapbedrijf te kunnen uitoefenen. Door verdere gesprekken kwam ik het volgende te weten: De voorouders der Nassy-negers hebben steeds over de overige onderstammen gedomineerd. Zij verkenden het geheele stroomgebied van de Suriname tot aan Toerioboeka ¹⁾ en aan de mondingen van de groote kreeken plaatsten zij hun kandoe ²⁾. Hiermede hadden zij van de kreek en het daaraan liggende bosch ten behoeve van hun onderstam bezit genomen. Dit bezitrecht werd door alle Saramaccaners erkend en is thans nog eene ongeschreven wet onder dit volk.

Wegens herhaaldelijk ingekomen klachten had ik in 1920 de hoofden der Nassy-, Awana- en Domini-negers naar Pikien-slee uitgenoodigd teneinde aldaar doorbesprekingen eene oplossing van het vraagstuk te vinden. Het hoofd der Nassy-negers, kapitein Awagi, van het dorp Dam, was met zijn secretaris, een gedoopte boschneger, verschenen. Laatstgenoemde had de overtredingen door negers van andere onderstammen gepleegd op papier gesteld. Met eenige moeite gelukte het mij de hyroglyphen

¹⁾ Toerioboeka = twee rivieren en mond. Bedoeld wordt de samenvloeiing van de Gran- en Pikin-rivier.

²⁾ Kandoe = een toovermiddel dat iemands eigendom bij afwezigheid van den eigenaar moet beschermen. Verlaat een boschneger zijn dorp zoo plaatst hij voor zijn huis, aan zijne vruchtboomen enz. een kandoe. Ook op dingen welke hij ergens achterlaat wordt een kandoe geplaatst. Omdat ieder in den kandoe gelooft is het eigendom werkelijk veilig. Voor kandoe worden alle denkbare voorwerpen gebruikt doch meestal is er een stukje houtskool bij.

te ontcijferen. Awagi stond op zijn recht. Na uren lang gepraat hakte ik den knoop door en deelde het hoofd der Nassy-negers mede dat vermoedelijk het gouvernement tot het nemen van maatregelen zoude overgaan zoo niet voldoende hout aan de markt te Paramaribo werd aangevoerd. Awagi goot toen water in zijn wijn en er werd overeengekomen dat voortaan ook aan leden van andere onderstammen vergund zoude worden hout in de bosschen der Nassy-negers te bewerken, wanneer door dezen tevoren eene formeele aanvraag bij het hoofd der Nassy-negers zou zijn ingekomen.

Zooals reeds gezegd is weten de boschnegers van de geschiedenis hunner afstamming in Afrika niets af. Op desbetreffende vragen ontving ik altijd het antwoord: „De oude menschen (Gran-sembes, ook voorouders), die hiervan wat afwisten zijn reeds lang dood.” Zij weten alleen dat een groote trom, welke gedurende den aanval op hunne vestiging aan de Ouroeningre-kreek aldaar werd begraven en de Gran-obia beiden door hunne voorouders uit Afrika zijn medegebracht. Ik was eens bij een groot offerfeest ter eere van den goeden god Mafoenkoe der domini-negers aanwezig en vroeg toen of Mafoenkoe met hunne voorouders uit Afrika was medegekomen. Zij ontken den het laatste en vertelden mij dat hunne voorouders dezen god, die ieder verdwaald persoon uit het bosch weder naar huis brengt, in het bosch aan de Boven-Suriname gevonden hadden.

Wel vertellen de Kardosoe-negers van de Granrio dat de stamvader van hun onderstam Tata Wie en diens zuster Abeti in Afrika tot een aanzienlijk geslacht hadden behoord. Eerstgenoemde was aldaar een hoofd geweest.

Den Kardosoe-neger Disiforo laat ik thans aan het woord komen met het verhaal van de geschiedenis van zijn familie en den onderstam der Kardosoe:

„Wij zijn gedurende een oorlog in de Kolonie aangekomen. Een man, genaamd Kardosoe, had ons gekocht, ik bedoel een geheele scheepslading negers uit Afrika. Hij was bang dat wij den, de Kolonie met groote schepen binnengevallen vijand in handen zouden vallen en zond ons

daarom in het bosch van Poelepantje, teneinde aldaar te vertoeven totdat de vijand weder vertrokken zoude zijn. Onder ons was een man die reeds in Afrika hoofd van een stam was geweest, Wie genaamd. In het bosch maakte hij kennis met weggelopen slaven, welke hem van het treurige lot dat hem op de plantages te wachten stond vertelden. Wie sprak met zijn zuster Abeti er over en beiden besloten met degenen welke zich bij hen wilden aansluiten, de wijk naar het bosch te nemen. Wie had vernomen dat het het veiligst zoude zijn naar de Saramacca te vluchten en zich aan den bovenloop van die rivier te vestigen. Onder leiding van Wie werd de tocht aanvaard. Aan de Saramacca gekomen vonden zij geen plaats meer voor nieuw aangekomenen en moesten de rivier hoogerop trekken. Mijn voorouders vestigden zich aan den bovenloop en legden cassavevelden aan. De cassave was echter nog niet goed rijp of er kwamen vluchtelingen aan en vertelden dat zij door patrouilles werden achterna gezeten. Zij moesten weder hooger op en zoo ging het telkens en telkens gedurende vele jaren. Velen waren vóór onze voorouders de Kleine-Saramacca stroomopwaarts gevolgd. Tata Wie aan de monding van deze rivier gekomen zijnde, vreesde dat aan den bovenloop ervan geen plaats meer voor hem en zijne talrijke volgelingen zoude zijn en trok daarom langs de Saramacca meer en meer stroomopwaarts. Tenslotte kwam hij aan waar de rivier zeer smal is. Hij vermoedde dat naar het oosten toe een groote rivier moest stroomen en trok daarom het bosch weder in. Na eenige dagen werd de Granrio bereikt en wel terhoogte waar deze uit vele moerassen stroomt. Tata Wie dacht de overige wegloopers aldaar aan te treffen en was teleurgesteld niemand te vinden. Slechts in een zijtak van de rivier woonden eenige Indianen. Hij legde eenige kostgronden aan en vertrok daarna, slechts vergezeld van weinige mannen, stroomafwaarts, teneinde de overige vluchtelingen op te zoeken en met hen in verbinding te treden. Hij (Wie) vond dezen aan den bovenloop van de Oureeningre-kreek vereenigd en keerde daarna naar de Granrio terug, teneinde zijne volgelingen naar de door hem geko-

zen woonplaats aan de Ouroeningre-kreek te geleiden. Van hier uit werden gezamenlijk met andere stammen rooftochten naar de Benedenrivier ondernomen om aan vrouwen, geweren en gereedschappen te komen. Van een dezer tochten bracht Wie eene vrouw mede die hij te Viktoria geroofd had. Zij noemde zich Maria. Deze vrouw had grooten invloed op Tata Wie en sprak met hem vaak over een met de blanken te sluiten vrede. Wie had er wel ooren na en besloot op een der tochten Maria mede te nemen teneinde met den postcommandant te Viktoria, in aanraking te komen. Dicht bij den post gekomen, zond hij Maria naar den commandant en liet hem weten dat zoo hem een vrijgeleide zou worden toegestaan hij naar Viktoria zoude komen teneinde over de mogelijkheid van een vrede tusschen de blanken en de negers met den commandant te spreken. Laatstgenoemde beloofde aan Wie vrijen terugkeer naar de Bovenrivier en deze begaf zich naar den post. De commandant meldde het voorgevallene naar Paramaribo en van daar werden twee blanken gezonden om Wie op zijn tocht naar de Ouroeningre-kreek te vergezellen. Wie bracht de blanken goed over de vallen en maakte de negers bekend met het plan om vrede met de blanken te sluiten. De Nassy-negers echter waren er tegen en vermoordden de twee afgezanten; Wie zelve moest, als verrader bedreigd, de vlucht nemen. Hij vluchtte stroomopwaarts en voer door de Pikienrio om via de Jaaikreek de Tapanahonie te bereiken, waar, zooals hij vernomen had, eveneens wegloopers waren gevestigd. Bij het doorvaren van de Pikienrio schoten de aldaar woonachtige Matjan-negers op hem, ofschoon hij ook met eene Matjan-vrouw leefde. Aan de Marowijne was hij getuige dat aldaar door meerdere blanken de vrede met de Djoekas gesloten werd ¹⁾. Wie vertelde aan de blanken zijn wervaren en een hunner besloot met Wie naar de Surina-

¹⁾ Dit is merkwaardig. Ook de heer van Lier geeft zijne verwondering te kennen dat de vrede op de plantage Auca 150 K.M. ver van de woonplaatsen der Djoekas zoude gesloten zijn. Misschien zijn te Auca slechts de voorwaarden vastgesteld met een Djoeka die dan in een zelfde geval als Wie heeft verkeerd, toen laatstgenoemde zich naar Viktoria had begeven.

me te gaan, teneinde nog eens eene poging te wagen om tot een vrede met de Saramaccaners te geraken. Wie viel aan den bovenloop van de Lokotiri-kreek en volgde deze kreek tot aan hare monding. Hier plaatste hij zijnen kandoe, ten teeken dat deze kreek met het aanliggend bosch eigendom van den onderstam der Kardosoe-negers was geworden. Intusschen waren de negers van de Ouroe-ningre-kreek verdreven geworden en hadden zich grootendeels naar de Granrio teruggetrokken. De Nassy-negers waren wederom tegen vrede en wilden den blanke vermoorden. Wie echter had aan de andere stammen verteld welke voordeelen de Djoekas behaald hadden en dit gaf den doorslag. Toen de Nassy-negers op den dood van den blanke stonden, zeide Wie dat zij dan tevoren hem, Wie, den hals zouden moeten afsnijden. De Nassy-negers hadden reeds opgemerkt, dat het, de houding der overige stammen in aanmerking genomen, niet zoover zoude komen en dat zij alleenstaande op den duur het onderspit zouden delven. Zij stemden dus toe dat de blanke te Paramaribo zoude mededeelen dat de Saramaccaners opgelijken voet als de Djoekas vrede wenschten te sluiten. De vrede kwam dan ook tot stand. Wie nam het bestuur van de Gran-Saramacca ¹⁾ op zich en Celeste Koffie een Nassy-neger, het bestuur van de Benedenrivier. Wie werd zeer oud en moest nog beleven dat er oneenigheid kwam onder zijne stamgenoten. Abini, een Saramaccaan, was zeer strijdzuchtig en werd door de Matuari-negers gedood. Arabi, zijn zoon, wilde zich wreken op de Matuari-negers en trachtte vele Saramaccanen over te halen tot een tocht tegen dezen. Wie en Koffie hadden in het vredesverdrag beloofd van onderlingen strijd af te zien. Arabi werd

¹⁾ Door Saramacca wordt door de Saramaccaners hun woonplaats aan de Boven-Suriname aangeduid. De rivier Saramacca heet bij hen Mataweiliba (rivier der Matuari boschnegers) en beduidt tegelijkertijd de heuvelstreek west in tegenstelling tot Djoekaliba dat oost beteekent.

De Gran-saramacca begint bij den Biatival, gelegen even benedenwaarts van de monding der Marechals Kriki streek (niet te verwisselen met de Marechals-kreek) en gaat stroomopwaarts. Aldaar wonen geen Christenen en was de stichting der Moravische broedergemeente te Djemi den bewoners van de Gran-saramacca altijd een doorn in het oog.

daarom vermaand. Hij wilde echter niet hooren en daar hij ook voldoende volgelingen had, bood hem Koffie aan het bestuur over te nemen en zodoende ook de verantwoordelijkheid over de naleving van het vredesverdrag tegenover de blanken op zich te nemen. Arabi nam het aanbod aan en zag af van den strijd met de Matuaris. Wie was intusschen overleden en had Koffie opgedragen te zorgen dat de nakomelingen van zijn zuster Abeti, volgens Afrikaansch gebruik hem in de waardigheid van grootopperhoofd zouden opvolgen. Door het bestuur was Arabi als eerste erkende Granman bevestigd. Bij de bevestiging te Paramaribo was ook Koffie tegenwoordig. Hij maakte toen aan het bestuur bekend dat Arabi slechts onder voorbehoud grootopperhoofd was geworden en dat alle rechten tot opvolging Frederici, den kleinzoon van Abeti, toekwamen.

Na het overlijden van Arabi, die tot den stam der Awananegers behoord had, werd, met toestemming van Frederici, Koffie Bosman, een Nassy-neger, grootopperhoofd.

Gedurende het bestuur van dezen Granman werd het vredesverdrag geschonden doordat de Domini-negers een weggelooopen slaaf bij zich hadden opgenomen. Bosman werd ter verantwoording naar den post Gelderland ontboden. Aldaar werd hij schuldig bevonden niets gedaan te hebben om den ontvluchten slaaf uit te leveren, integendeel nog diens oponthoud in het land der Saramaccaners had goedgekeurd, en van zijne waardigheid ontzet. Zijn zoon Witiwojo, de zoon van eene Matjanvrouw, wist de blanken te bedotten en werd te Gelderland tegen alle recht in tot Grootopperhoofd benoemd.

Witiwojo heeft niet eens gewaagd zijnen eigen vader te Gelderland door zijn getuigenis te belasten. Witiwojo wilde het Granmanschap bij den stam der Matjan doen blijven en wees daarom gedurende zijn leven Jankoesoe, den kleinzoon van eene tante van hem, tot zijn opvolger aan. Bij zijn overlijden was echter Jankoesoe nog te jong en werd de Awananeger Bona tot Granman gekozen en door het bestuur erkend. Bona was reeds zeer oud en bestuurde de Saramaccaners niet lang. Trouwens wij heb-

ben hem nooit als opperhoofd erkend. Hij was gedoopt en woonde te Ganzee.

Bij zijn overlijden kwam echter Akrosi het recht herstellen. Hij was de zoon van Witiwojo en eene Kardosoe vrouw. Akrosi zette zijne benoeming door, bewijzende dat zijn vader de waardigheid van grootopperhoofd wederrechtelijk aan zich had gebracht. De waardigheid behoorde tehuis bij de Kardosoe, bij de nakomelingen van Abeti. Dat hij dus groot opperhoofd werd was niets anders dan zijn goed recht en het was zijn schuld niet dat zijn vader tegen de tradities gezondigd had.

Akrosi werd tot granman gekozen en benoemd.

De Matjans konden het Akrosi niet vergeven dat hij hun stam van de baan had geschoven en zij besloten door wisi een einde aan het leven van het grootopperhoofd te maken. Zij voerden hun besluit uit en zonden met den stroom van de rivier de dood brengende wisi. Akrosi zat goedsmoeds op een rots tegenover zijne woning te Kapoa en werd daar dood op zijn stoel zittende bij klaarlichten dag aangetroffen. De Kardosoe werden na zijn overlijden wederom gepasseerd en Jankoesoe tot granman uitgeroepen. Het onrecht door Witiwojo onze overleveringen aangedaan werd weder tot recht verheven. Bij de Aucaners is dit niet zoo. De familie wier leden den vrede met de blanken hebben gesloten is bij hen nog steeds in het bezit der waardigheid”.

Diriforo, ook Frederici genaamd, is een kleinzoon van de zuster van Frederici, welke het grootopperhoofdschap onder voorbehoud aan Bosman afstond. Hij beweert dat bij overlijden van Jankoesoe, die geen familieleden bezit welke hem kunnen opvolgen, hij Diriforo de rechtmatige opvolger is.

Het toeval wil dat ik nog een ander pretendent voor de waardigheid van grootopperhoofd onder mijne vertrouwelingen kan tellen. Deze boschneger, Sangadina genaamd, uit den stam der Awana-negers behoort tot de familie van het eerste door het bestuur erkende grootopperhoofd Arabi. Hij vertelde mij het volgende:

„Het is waar dat Wie den vrede heeft helpen sluiten.

Hij had zich zelf tot grootopperhoofd gemaakt zonder dat het bestuur hem erkend heeft. Hij was soso gaman fo matoe ¹⁾. Arabi was de eerste wettige granman en in zijne familie moest de waardigheid door overerving blijven. Jankoesoe heeft geene familie. Teneinde het onrecht te herstellen zal men iemand uit de familie van Arabi moeten aanwijzen. Bij de bevestiging in zijne waardigheid te Paramaribo moest Jankoesoe als bewijs van zijn rechtmatige benoeming door de boschnegers den stok van Arabi vertoonen. Hij maakte toen het excuus den stok aan de Bovenrivier gelaten te hebben. De stok is echter nooit in zijn bezit geweest; hij wordt in de familie van Arabi bewaard. Jankoesoe zond vlug eenige boodschappers naar Aurora en de kapitein Nicodemus, niet wetende waarom het ging, vergezelde hen, den stok medenemende naar Paramaribo. Jankoesoe kon den stok vertoonen en zijn definitieve benoeming vond plaats. Eerst later kwamen wij te weten dat zonder vertoon van den stok het bestuur bezwaren zoude hebben gemaakt tegen de bevestiging van Jankoesoe tot grootopperhoofd.

Arabi had twee zusters Komi en Bossi, wier zonen of nakomelingen in de vrouwelijke lijn reeds vroeger grootopperhoofd hadden moeten zijn. Bona was een nakomeling van Komi.

Thans leven nog twee rechthebbenden op de waardigheid. De kapitein Wilhelm of Anouka, van het dorp Aurora, is de rechtmatige nakomeling van Komi en ik Joseph alias Sangadina ben volgens de instellingen van ons recht als nakomeling van Bossi de tweede rechthebbende zoodra Jankoesoe komt te sterven.

Ook ons is bekend dat Akrosi door wisi uit het leven is gegaan en dat deze wisi in de Pikienrio is bereid geworden."

Zoover de Awana-neger Sangadina.

De Matjan-neger Asabori gaf mij een geheel andere le-

¹⁾ Gaman fo matoe = woordelijk groot opperhoofd in het bosch en Sangadina wilde daarmede zeggen dat Wie slechts bij de boschnegers geacht werd hoofd te zijn doch dat het bestuur hem niet als zoodanig erkend heeft.

zing omtrent den dood van Akrosi en dit natuurlijk omdat hij tot den onderstam behoort die beschuldigd wordt den moord gepleegd te hebben.

Asabori vertelt:

„Akrosi was zeer wreed en strafte onrechtvaardig. De klachten daaromtrent waren tot naar Paramaribo doorgedrongen en het bestuur had in overweging genomen Akrosi van zijne waardigheid te ontzetten. Hij kreeg dit te hooren en uit vrees voor de schande pleegde hij zelfmoord. Voor zijnen dood leed hij niet aan eenige ziekte. Op het lijk werden geen teekens van gewelddadigheid gevonden. Akrosi zat op een stoel tegen een boom geleund in de houding van een slapende. Velen voeren voorbij en dachten niet anders of de granman sliep. Intusschen was hij reeds langen tijd dood. Het ingenomen vergif moet snel en zonder pijn gewerkt hebben.

Akrosi wilde reeds na het overlijden van Witiwojo granman worden en gedurende het kortstondige bestuur van Bona zocht hij voortdurend ruzie met dezen.

Jankoesoe is in volle recht grootopperhoofd en zijne benoeming is in volkomen overeenstemming met onze tradities. Hij bezit geene familie uit welke hij een opvolger kan aanwijzen. De Kardosoe zoowel als ook de Awananezers komen reeds met hunne aanspraken voor den dag. Ook in zijn eigen stam, de Matjan-negers, worden intriges gesponnen om de waardigheid voor den stam te behouden. Aan de Pikienrio is vooral een tio (oom) van Jankoesoe bezig de obia te bereiden welke dienen moet om dit doel te bereiken.”

Jankoesoe heeft meermalen een beschermmiddel tegen wisi en kwaadaardigen invloed aan mij gevraagd. Volgens hem moet ik krachtige obia bezitten om op mijn verre reizen steeds gezond te blijven en zoo goed tegen wisi beschermd te zijn, aangezien ik zoo vele vijanden heb. Hij is bijzonder bang voor de christen-boschnegers en zal nooit een christendorp aandoen of aldaar overnachten.

De grootkapitein Grandompie van den onderstam der Papoto-negers, wonende op het grootste dorp der Saramaccaners, Goddo, dat gelegen is aan de samenvloeiing

van de Gran- en Pikien-río (er staan aldaar volgens de opname voor de registratie der bevolking 238 bewoonde huizen) was een van mijn bijzondere vrienden onder de boschnegers. Grandompie was tenminste tachtig jaren oud en is kort geleden overleden. Het is typisch dat zijne stamgenooten, ofschoon hij zoo oud en gedurende langen tijd sukkelende was toch nog een bovennatuurlijken invloed als doodsoorzaak aangenomen hebben. In het onderhavige geval werd in zekeren zin mij de schuld aan zijnen dood gegeven.

De burgerkapitein van de Boven-Suriname vertelde mij de vermakelijke geschiedenis die een scherp licht werpt op de opvattingen der boschnegers. Eenige dagen geleden kwam bij hem een familielid van Grandompie, de boschneger Arokado, die op zijne reis van de Bovenrivier naar Paramaribo Carolina (een nederzetting aan de Surinamerivier, tegenover de Jodensavanne) aandeed. Gedurende het gesprek dat Arokado met den burgerkapitein had, vertelde eerstgenoemde dat door een gezegde van mij Grandompie plotseling was overleden.

„Da boeka fo massa Joenkoesoe no boenoe” ¹⁾, zoo drukte zich Arokado uit. De toedracht van de geschiedenis is als volgt: Eenigen tijd geleden ontmoette ik eenige Papoto-negers die op reis naar huis waren. Ik informeerde naar eenige personen en toen het gesprek op Grandompie kwam liet ik mij ontvallen: „Wat, leeft die nog”. De negers vatten dit niets beteekenende gezegde op als mijn wensch dat Grandompie reeds dood had moeten zijn. Te huis gekomen zijnde werd natuurlijk mijn gezegde in kleuren en geuren terug gegeven en twee dagen na tehuiskomst der overbrengers kwam Grandompie te overlijden. Het verband van mijn gezegde met den dood van den grootkapitein was voor de boschnegers duidelijk voorhanden.

Grandompie, die tusschen twee haakjes de doortrapste boschneger was dien ik ooit ontmoet heb, heeft mij heel veel verteld en was mij bijzonder toegenegen (dankbaar

¹⁾ Woordelijk „de mond van den heer Junker is niet goed” of „slecht”. Bedoeld wordt dat mijn woorden verderfelijken invloed hebben.

zal ik maar niet zeggen, want de deugd van dankbaarheid bezit geen enkele boschneger) omdat ik hem eens uit een voor hem als priester en patriarch hachelijke situatie had gered. Ook deze geschiedenis zal ik, omdat zij toestanden en opvattingen onder de boschnegers illustreert, hier tusschen schakelen, voordat ik aan Grandompie het woord geef.

In het begin van October 1917 was ik te Goddo. Drie maanden tevoren was een zoon van Grandompie overleden. Volgens het geloof der boschnegers blijft de geest van een afgestorvene nog drie maanden op aarde rondwandelen, voordat hij voor goed naar het rijk der Jorka's verhuist. Na afloop van de drie maanden wordt een gemeenschappelijk gastmaal door de familie gehouden en komt de afgestorvene voor het laatst mede aanzitten. Voor hem wordt dan ook een afzonderlijk schaaltje bereid gezet en de oudste aanwezige stelt vast of de geest van het voor hem opgediende eten heeft genoten, daarmede te kennen gevende dat hij in vrede afscheid van zijne familie heeft genomen.

Toen het gastmaal voor den overleden zoon van Grandompie werd gehouden lag ik naast de open hut waarin dit plaats had in mijn hangmat. Het schoteltje rijst met pingovleesch werd op een laag tafeltje voor den afgestorvene gereed gezet en allen namen plaats. Een uitgehongerde hond sprong eensklaps in den kring der familieleden en snapte het vleesch van het bordje van den afscheid nemenden geest weg. De ontsteltenis was groot. Ik kon op het eerste oogenblik het lachen haast niet onderdrukken, doch de ontzette gezichten der familie ziende kreeg ik een gedachte. Ik sprong uit de hangmat en Grandompie aansprekende zeide ik: „Ik zag daar zooeven wat moois, voor het tafeltje met het eten voor den doode erop ging een zwarte man zitten. Hij at een weinig van het pingovleesch en gaf de rest aan den hond”.

Grandompie's gezicht klaarde op en nadat hij verteld had wat de baka ¹⁾ gezien had was de vreugde groot. La-

¹⁾ Baka in negerengelsch bakra = blanke.

ter kwam de oude schelm bij mij aan loopen. Hij betwijfelde klaarblijkelijk mijn vertelsel. Ik moest het geziene wel drie malen herhalen en daarbij eene nauwkeurige persoonsbeschrijving geven. Tenslotte was of scheen tenminste Grandompie overtuigd te zijn.

Twee dagen later moest ik naar het bosch vertrekken. Dien ochtend kwam de grankapitein al heel vroeg in mijn hut en begon mij te zeggen: „Massa je mag niet zoo het bosch intrekken, ik moet eerst aan mijne goden bescherming voor je afsmeeken.”

Tegelijkertijd gaf hij mij te kennen dat voor de ceremonie een halve flesch sterke rum benoodigd was, dat zijn voorraad sopi door het sterfgeval was opgeraakt en dat ik zoodoende tot mijn eigen welzijn de offergave moest verstrekken.

Kort voor het vertrek haafde Grandompie mij en de voorlieden af, hij was in een oude soldaten kapotjas uitgedost en had eene dito kwartiermuts van oud model op het hoofd. Hij bracht ons achter zijn huis, waar op een dam van roode aarde een roode vlag wapperde. Om den dam heen was in een gesloten ellips pimbadotti ¹⁾ (witte porceleinaarde) op den grond gestrooid. Na afloop van de plechtigheid, die naar verhouding van de door mij verstrekte hoeveelheid rum uit een pover plengoffer en een lang smeekgebed om mijne bescherming op de lange boschreis, bestond, vroeg ik Grandompie om den naam van zijnen god. Want, verzekerde ik hem, ik kon hem noodig hebben en dan wist ik niet hem aan te roepen.

De kapitein begon op mijne vraag: „Deze god is een iengie (indiaan). Mijn grootmoeder was eene indiaansche vrouw en mijn grootvader heeft den god daar gevonden waar ge hem gezien hebt. Hij is altijd goed voor onze familie geweest, en ik ben ervan verzekerd dat hij u op de reis in zijne bijzondere bescherming zal nemen omdat ge een baka zijt en ik hem dit heb medegedeeld..

¹⁾ Pimbadotti is een obia van zeer beschermende kracht. Zij wordt bij godsdienst oefeningen, ziekenbehandeling en in alle denkbare gevallen gebruikt. Zwangere vrouwen bijv. eten deze aarde en zelfs te Paramaribo heerscht dit gebruik nog veelvuldig. Zie *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, sub *Pimba*.

Vroeger woonden vele Indianen aan de Saramacca¹⁾, ik kan mij nog herinneren dat mijne ouders mij, toen ik nog heel jong was, mede namen op een reis, den Granrio op, en dat wij aldaar op een indiaansch dorp bij familie van mijne grootmoeder logeerden. Niemand weet waarheen de indianen vertrokken zijn. Thans vertoeven zijn niet meer in Saramacca."

Over het ontstaan der onderstammen en hunne opvattingen omtrent grondbezitrecht vernam ik van Grandompie bij verschillende gelegenheden het volgende:

„De eerste slaaf die naar het bosch ontvluchtte was Tata Toassa. Hem volgden de slaven van Massa Abaisa, welke eene groote plantage aan den fotoliba (Surinamerivier) bezat. Deze Abaisa was een bijzonder hardvochtige meester en mishandelde de negers zeer. De Saramaccaners, welke de dorpen Marechalskriki, Lombé en Tibihade bewonen, behooren tot den onderstam der Abaisa-negers en zijn de nakomelingen van de eerste wegloopers. Hen volgden onder den leider Krassi Poenkoe de Karpatoe-negers die eigendom van een zeker Karpatoe waren, eveneens eigenaar van eene plantage, die aan de Surinamerivier was gelegen. Achtereenvolgens liepen weg onder hun leider Tjeba de Nassy-negers uit de Cassiporakreek, de Kardoesoe-negers, onder Wie, de Papoto-negers, onder Ta Adjo van uit de Para. Nog heden leven te Vier Kinderen de nakomelingen der slaven welke op den houtgrond bleven. Ik behoor tot den onderstam der Papotos en heb nog

¹⁾ Over Saramacca zie noot 1 op blz. 464.

Van belang is zeker dat Indianen de Boven Suriname bewoond hebben. Ik heb hunne sporen door het vinden van talrijke slijpgroeven van af den Moesoembaprattival tot aan den Toekoesival, in de Pikienrio kunnen volgen. Op de rotsen van de Moesoembapratti zijn ronde, diepe gaten van 10—15 cM. diepte te vinden, welke door hunne regelmatige afwerking onmiddellijk in het oog vallen en er kan mijn inziens geen sprake zijn dat dezen door uitwassching zijn ontstaan. Te Anjamakka-kondre, even boven de monding van de Komtakka-kreek heeft eenige jaren geleden de boschneger Tjantokko een rijstgrond aangelegd. Dicht onder den grond vond hij toen talrijke steenen bijlen. Laatstgenoemde worden in het negerengelsch dondroe ston = dondersteenen genoemd en daaraan wordt magische kracht toegeschreven. Zij zijn daarom een goede obia. (Zie over slijpgroeven de *Encycl. v. Nederl. West-Indië*, onder *Oudheden*, bl. 542 en *De W-I Gids*, 2e jg., blz. 15).

familie in de Para wonen. Onze leider Ta Adjo heeft de eerste cassave plantsoenen mede naar het bosch genomen.

Van uit de plantages der Marechalskreek volgden de Matjan-negers onder leiding van hun eerste hoofd Ta Adjoka en de Pritoe-negers onder Bé Oemba.

Ik weet niet van welke plantage de Awana-negers stammen. Hun eerste hoofd was Tata Toema. De Domini-negers liepen van de plantage Palmeneribo weg. Aldaar staat nog de kankantrie-boom met den grooten ijzeren ring, waaraan onze voorouders voor eene afstraffing vastgelegd werden. (Het is waar, ik heb mij ervan overtuigd; de kapitein Diriforo heeft mij den boom aangewezen; de ijzeren beugel is nog in den stam voorhanden) ¹⁾.

Langs de rivier konden wij niet weggkomen; er werd daarom door de Boven-Para heen naar de Saramacca getrokken. Doch aldaar genoten onze voorouders ook geen rust. Telkens werden zij door de soldaten achtervolgd en moesten steeds hooger de Matawei-liba (Saramacca) optrekken.

Aan den bovenloop van de Ouroeningre-kreek werd eenige jaren rust genoten en hier vereenigden zich dan ook alle voortvluchtigen tot onzen stam. Omdat wij langs de Saramacca getrokken waren werd voor allen de stamnaam Saramaccaners aangenomen. Tot hoofd van den nieuwen stam werd de Nassy-neger Tjeba gekozen en deze is dus de eerste Granman geweest. Aan de Ouroe-

¹⁾ Toen ik mij de plaats liet aanwijzen vernam ik dat aldaar niet Palmeribo doch eene plantage gelegen had, welke door eene vrouw, in de landstaal Missi Jans, werd bezeten. Zij moet buitengewoon wreed geweest zijn en werd dan ook door hare slaven vermoord en aan den beugel van den Kankantrie-boom opgehangen. De slaven namen daarna de wijk naar het bosch. Tot heden toe wordt de plaats Misiedjans genoemd. M. i. bestaat er verband tusschen dezen naam en den stamnaam van den voornaamsten onderstam der Aucaners, de Misiedjans. Het is merkwaardig dat zoowel de stamnaam als ook de naam van een onderstam der Djoekas overeenkomen met namen van plaatsen gelegen aan de Suriname-rivier.

De mogelijkheid bestaat zeker dat de Misiedjans naar de Kleine Commewijne (Commewijne-kreek) de vlucht namen. Van daar uit is het niet ver naar de Tempatie. Zij zullen dus waarschijnlijk slechts voor een gedeelte „zoutwater-negers” geweest zijn en hunne trotschheid is dus eene aanmatiging die haren grond kan hebben in het feit dat de Misiedjans zich er op konden beroemen hun onderdrukkers ter dood gebracht te hebben.

ningre-kreek werd de uit Afrika medegebrachte Gran-obia en de groote trom (gan poko) bewaard.

De blanken waren door verraad met de woonplaats van onze gan sembè (voorouders) bekend gemaakt geworden en deden een aanval op onze vestiging. Er bleef nog zoo-veel tijd over dat de groote trom aldaar begraven kon worden, terwijl de gran-obia naar de Granrio werd overgebracht. Allen welke gedurende de gevechten niet gewond werden, en hierdoor in de handen der blanken vielen, namen de vlucht naar de Bovenrivier en eerst veel later, na het sluiten van den vrede met de blanken, keerden velen weder naar de Benedenrivier terug. Toen werden ook de kreeken voor goed door de verschillende onderstammen in bezit genomen, over welke vroeger rechten waren verkregen".

Op mijne vraag hoe deze rechten waren verkregen geworden kreeg ik ten antwoord:

„Toen onze voorouders voor het eerst de Boven-Suriname hadden bereikt, onderzochten zij aanstonds de rivier met het oog op de mogelijkheid, stroomafwaarts varende, in verbinding met de slavenmachten te komen welke op de plantages aan de Benedenrivier gebleven waren. Vrouwen, wapenen en munitie waren dringend noodig. Bijzonder groote verkenneren waren de Nassy-negers. Zij voeren al de groote kreeken in en plaatsten aan de mondingen hunne teekens ten bewijze dat zij de eerste waren geweest welke de kreek ontdekt en bevaren hadden. Hiermede waren de kreeken eigendom geworden van den onderstam wier leden dezen ontdekt hadden. Dit recht is altijd door de overige onderstammen geëerbiedigd, en overtredingen werden steeds gestraft. Wie de kandoe of de asanpan ¹⁾ voor het eerst op een nog onbewoond land op-

¹⁾ Pan beteekent stok of boom. Asan is wat de Djoekas mosoko noemen.

Een palmblad van de Maripapalm wordt gespleten en de twee deelen samen zoodanig aan een stok bevestigd dat de bladeren, wanneer de stok op $\pm$ twee Meter hooge staanders is vastgebonden, naar beneden hangen. De staanders, twee stokken met vorken aan den bovenkant, waarop de dwarsstok rust vormen met het geheel een open doorgang. Bij dezen doorgang heeft een beschermgeest zijn verblijf opgeslagen. Alle in- en uitgangen van een dorp, van kostgronden en offerplaatsen zijn van een asanpan voorzien. De beschermgeest houdt alle booze geesten buiten.

richt is eigenaar daarvan; zoo is het altijd bij ons geweest. Zonder toestemming van het hoofd van den onderstam, aan wien de kreek en het daaraan gelegen bosch behoort, mag niemand van een anderen stam in de kreek hout bewerken, nekoe ¹⁾ kappen of visschen. Is echter toestemming verleend dan moet de vergunninghouder de kina ²⁾ van de kreek in acht nemen.

Aan Grandompie vroeg ik eveneens of er onder de boschnegers niets bekend was over hunne afstamming uit Afrika.

„Massa wi han sabi noti, mijnheer wij weten daar niets van. Wel heb ik van mijn vader gehoord dat in Afrika veel negers wonen die altijd met elkaar vechten. De blanken komen daar met groote schepen en koopen de gevangenen. Dem pisi na Afrika gan, gan en dem passi longi fo do na gan watta. (De landstreken in Afrika zijn zeer groot en de wegen om de zee te bereiken lang). Nooit had Grandompie gehoord hoe lang zijne voorouders hebben geloopt om de kust te bereiken. Ook bestaan geen herinneringen over stamnamen in Afrika of hoe bewoners van de een of andere streek genaamd werden.

¹⁾ Vischvergift.

²⁾ Kina is met treef synoniem. Over treef zie aldaar in de *Encycl. v. Nederl. West-Indië*.

Onder kina van een kreek of bosch wordt verstaan dat aldaar bepaalde werkzaamheden of verontreinigingen niet of op bepaalde dagen niet mogen worden uitgevoerd.

Zoo mag op Pikien saba (Woensdag) in het bosch gelegen aan de Toemabakoebakreek geen arbeid met de bijl verricht worden. Ik moest aldaar in 1913 bolletrie boomen voor tapproeven laten vellen. De voor het vellen gehuurde boschnegers kwam op een Woensdagochtend en deelden mij mede dat op dien dag geen boomen geveld mochten worden op straffe dat wij allen zouden sterven; om mijn opdracht te kunnen uitvoeren moest ik mij onderwerpen en liet dien dag lijnen kappen, want zoude men een boschneger ontslaan om zodoende een voorbeeld te stellen, dan zoude men geen anderen boschneger meer aan den arbeid kunnen bekomen.

In de Marowijne kreek mag geen suikerriet geworpen worden.

In de Mooi anwojo mogen geen potten worden gewasschen.

Ook in de Para heerschen nog zulke gebruiken. Zoo mag aan de landing van Onoribo niemand met zeep wasschen. De politie commandant van den post, een inlander, waarschuwde mij eens en zeide dat het misschien voor mij geene schadelijke gevolgen zoude hebben omdat ik Europeaan was, doch hij, de commandant, zou er zich niet aan wagen aldaar zeep te gebruiken. (Zie ook *Encycl. Nederl. West-Indië*, onder *Bijgeloof*).

Over Grantata liet zich Grandompie als volgt uit: „De Grantata dien de Djoekas bezitten is van afrikaanschen oorsprong. Het is geen god want er is slechts één Grangado. De Grantata maakt alle wisi en slechte invloeden onschadelijk. Hij is de bescherming tegen het kwaad. Hij liegt nooit. Zijne uitspraken op aan hem gestelde vragen behelzen de volle waarheid. De leugenachtige Djoekas hebben zulk een orakel noodig”.

Deze beschimping der Djoekas gaf mij aanleiding over de vermeende superioriteit der Djoekas te spreken. Grandompie werd boos over de bewering dat de Djoekas hooger zouden staan dan de Saramaccaners en zeide: „Mi sabi dem Djoeka boenoe boenoe. Mi mui langa na Marowina. Na goutoe nomo meki dem grani, fossi de men soso wissiwassi ningre en efi dem no nango na Cottica fo kotti hoedoe dem ben habi noti noti”. (Ik ken de Djoekas goed, want ik ben langen tijd aan de Marowijne geweest. Het goud slechts heeft ze groot gemaakt. Vroeger beteekenden de Djoekas niets en wanneer zij niet naar de Cottica gingen om wat hout te kappen hadden zij niets.)

Ook Diriforo sprak ik over het boven aangehaalde en hij beweerde dat alle Djoekas slaven waren geweest in dien zin dat de voorouders der Djoekas allen op plantages hebben gewerkt.

„Slechts de stam der Kardosoe”, zeide Diriforo, „heeft nooit slavenwerk in de kolonie verricht.”

Aan Diriforo las ik het door mij geschrevene en de aantekeningen nog eens voor en hij maakte bij het voorlezen van de opvolging der grootopperhoofden de volgende opmerkingen:

„Luister goed, massa, Koffie heeft Arabi naar Paramaribo geleid en hem aldaar als plaatsvervanger van Frederici voorgesteld. Als zoodanig is hij benoemd geworden, zonder dat zijn familie in de vrouwelijke lijn eenige aanspraak kon maken. Op de Kroetoe te Gelderland heeft Witiwojo verzwegen dat er nakomelingen van Abeti waren. Toen Arabi overleden was had de hem door het gouvernement gegeven stok aan de familie van Frederici ge-

geven moeten worden. De Awana-negers wisten dit en hebben daarom, toen Bosman afgezet werd, aanspraken op de waardigheid van grootopperhoofd gemaakt."

Een mij bevriende Karpatoe-neger, de boschneger Asodro, kwam mij bezoeken toen ik het vorenstaande reeds had geschreven. Hij was vol bewondering over de juistheid hunner geschiedenis zooals deze was teruggegeven geworden. Ter verifieering had ik hem het geschrevene voorgelezen en in het Saramaccaansch vertaald. Bij het verhaal van Grandompie maakte hij de volgende opmerkingen:

"Het is onjuist dat Toassa de eerste slaaf was die naar het bosch ontvluchtte. „Wij" (de boschnegers gebruiken altijd wij en ons wanneer het over lieden van denzelfden stam gaat al zijn dezen ook honderden jaren geleden overleden wanneer slechts met hunne personen de geschiedenis van den stam is gemoeid), Karpatoe-negers, eigendom van massa Karpatoe van de plantage L'Espérance, waren de eerste negers welke de wijk naar het bosch namen. Op ons volgden de Abaisa-negers. Ons eerste hoofd was Krassi Poenkoe. De negers van Misiedjans zijn veel later weggelopen, nadat zij massa en missie Jans vermoord hadden. De negers hadden voordat zij naar de Commewijne vluchtten massa Jans de geslachtsdeelen afgesneden en hem deze bij wijze van een pijp in den mond gestopt.

De negers van Auca zijn eveneens naar de Commewijne gevlucht."

Op mijne opmerking dat wanneer de slaven van Misiedjans en Auca over de Saramacca waren gevlucht dezen dan thans als Djoekas zouden worden beschouwd, antwoordde Asodro: „No, no massa if dem ben nango na Saramacca dem moessoe tan saramacca di dakka" (zoo de negerslaven van Misiedjans en Auca over de Saramacca waren gevlucht dan zouden dezen heden ten dage onderstammen van de Saramaccaners zijn).

Tenslotte nog een merkwaardigheid bij den stam der Saramaccaners. Aan de Bovenrivier ligt zes dagreizen van Ganzee verwijderd het boschnegerdorp Foetoenakapa.

De bewoners van het dorp vormen geheel afzonderlijk van de overige heidensche zoowel als christelijke boschnegers eene communistische gemeente onder hun hoofd Paulus. Laatstgenoemde werd door een zendeling der Moravische broedergemeente gedoopt. Later heeft hij zich van de gemeente afgescheiden en is een eigen gemeente gaan stichten. Hij leert dat alle eigendom uit den booze is en dat slechts het bezit van eigendom van den enkeling de oorzaak is van alle kwaad. De leden zijner gemeente bezitten daarom voor zich zelve niets, alles, zelfs hunne lijfkleeren, zijn eigendom der gemeente. Jaarlijks wordt gemeenschappelijk een kostgrond aangelegd. De opbrengst daarvan wordt naar behoefte verdeeld. De vrouwen bakken het cassavebrood om beurten voor de geheele gemeente. De opbrengst van den houtkap der mannen is gemeente-eigendom. Zout, petroleum, munitie, enz. worden ingekocht voor de gemeente en naar behoefte uitgegeven. Paulus houdt er een groote hoender- en schildpaddenfokkerij op na ten voordeele van allen en heeft een groot stuk kapeweri ¹⁾ tot een palmentuin, waarin slechts de Maripa en Koemboepalm voorkomen, herschapen. Ook hebben zijne volgelingen het zagen van hout geleerd en hebben zij een aardig kerkje en een gemeentehuis van planken gebouwd. Het laatstgenoemde is tevens magazijn en aldaar staan de kisten van de leden der gemeente gevuld met de kleeren en sieraden welke hun door de gemeente zijn verstrekt geworden. Polygamie is toegestaan. Gedurende den laatsten tijd is de gemeente achteruitgegaan. Door twist, over vrouwen ontstaan, zijn eenige leden naar elders verhuisd.

De voorganger houdt geregeld kerk. Zoodra God vaardig over hem wordt spreekt hij, zoo verzekerden mij zijne discipelen, alle talen der aarde. Paulus loopt meestal gekleed in een lang wit gewaad, „zooals dit de Meester deed toen hij op aarde wandelde,” zegt hij.

De oude afgedragen kleeren worden in een kastje op het gemeentehuis bewaard en als reliquies beschouwd. Door

¹⁾ Secundair bosch.

een toeval kwam ik dit te weten. Ik gebruikte nl. de oude reine vodden voor zeker niet te noemen doeleinde. Een der gemeenteleden kwam daar achter en in een ommezien had ik de opgewonden vrouwen op mijn dak. Paulus trad als bemiddelaar op en bedaarde de verontwaardigde discipelen terwijl hij mij verzocht in het vervolg de lappen niet meer te gebruiken.

Hiermede besluit ik „Eenige mededeelingen over de Saramaccaners” in de hoop dat het vorenstaande gelezen zal worden en hierdoor de belangstelling zal worden opgewekt voor den grootsten stam van het een staat in den staat vormende volkje in Suriname.

Het vraagstuk hunner beschaving op te lossen zal wel nog wat lang duren wanneer men in aanmerking neemt dat de Moravische Broedergemeente tweehonderd jaren daarmede bezig is en heden ten dage hoogstens 20 % van den geheelen stam gedoopt is en onderwijs geniet. Een gelukkig verschijnsel is het in elk geval dat honderde Saramaccaners deze mededeelingen kunnen lezen en niet in gebreke zullen blijven de heidensche stamgenooten mededeeling van de belangstelling te doen die voor hen geëoesterd wordt.

Boven Suriname, Januari 1922.

SLOTWOORD.

Uit het gezegde van bovengenoemde Asodro zal men kunnen besluiten dat het verschil tusschen de stammen geenszins van zoo groote beteekenis is als dit wordt voorgesteld. De verschillen hebben zich slechts ontwikkeld door de eeuwen lange onderlinge afzondering van elkaar. In dat opzicht kunnen in Europa honderde voorbeelden worden aangehaald. In slechts door eenige hoogten gescheiden dalen bijv. hebben zich geheel andere zeden en aanschouwingen ontwikkeld, om niet eens te spreken van de verscheidenheid der dialekten welke het product dezer afscheidingen zijn geworden.

Neemt men nu in aanmerking dat de slaven uit alle dee-

len van Afrika bij elkaar zijn gedreven geworden en op de schepen zoowel als later op de plantages afgeleverd zijnde een mengelmoes van onderscheiden stammen hebben gevormd, dan wordt elke poging een ethnologisch verband uit hun afrikaansche afkomst te construeeren, een fantasie-gedrocht.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat zich enkelingen iets uit hun afstamming herinnerd hebben en dat dusdanige herinneringen in overleveringen kunnen voortleven. Om echter uit deze sporadische bewustzijnsuitingen, die later hunnen stempel op de groote massa der boschnegers hebben gedrukt, tot gevolgtrekkingen over te gaan, welke geheele stammen van de thans levende boschnegers tot homogene eenheden maakt en aan te nemen dat deze reeds in Afrika bestaan hebben, lijkt mij zeer gewaagd.